

SOCIOEKONOMSKI STATUS I MIKROSOCIJALNA STRUKTURA UNUTAR ŽENSKOG RUKOMETNOG KLUBA

Joško Sindik¹ i Dodi Mihaljević²

¹Institut za antropologiju, Zagreb, Hrvatska

²Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska

ORIGINALNI NAUČNI ČLANAK

doi: 10.5550/sgia.110702.se.151S

COBISS.BH-ID: 2429976

UDK: 796.322.058-053.2

SAŽETAK

Na uzorku od 18 igračica, članica seniorske prvoligaške rukometne ekipe, analizirana je povezanost mikrosocijalne strukture rukometašica u odnosu na njihov socioekonomski status, primjenom sociometrijskog postupka. Rezultati istraživanja navode na prihvaćanje hipoteze da se igračice istog socioekonomskog statusa bolje međusobno emocionalno prihvataju. Hipoteza o boljem međusobnom funkcionalnom prihvaćanju igračica istog socioekonomskog statusa se može samo djelimično prihvatiti, i to u domenu tendencije saradnje u igri, ali ne i u odnosu na izbor igračice s autoritetom vođe ili rukometnog znanja. Hipoteza o hijerarhijskoj mikrosocijalnoj strukturi grupe može se u potpunosti prihvatiti. Igračice su u odnosu na sociometrijski status diferencirane u četiri hijerarhijska nivoa, dok je na vrhu te hijerarhije kapiten ekipe. Izbor kapitena ekipe od strane igračica usmjeren je prema jednoj igračici ("lideru"), prema funkcionalnom i prema emocionalnom kriteriju

Key Words: rukometašice, sociometrija, povezanost, kontingencija, hijerarhija.

UVOD

Problem mikrosocijalne strukture određene grupe sociometrija svodi na utvrđivanje sociometrijske strukture grupe, te sociometrijskog statusa pojedinca u nekoj grupi (Žugić, 1996, 2000). Interpersonalni odnosi unutar malih grupa određuju se kao odnosi privlačenja i odbijanja. Standardi za predviđanje čovjekovih reakcija u određenim situacijama na mikrosociološkom, unutargrupnom nivou, dobiveni su posredstvom psiholoških, bioloških i socioloških odrednica (Bjelajac, 2006; Tušak, Misja i Vičić, 2003). Osnovna pitanja s kojima se suočavaju sociolozi u istraživanju socijalne dinamike su: čemu studija malih grupa (a); čemu (zašto) studije malih grupa u sportu (b). U odgovoru na prvo pitanje moguće je kao osnovne navesti pragmatičke, sociopsihološke, sociološke i komparativne razloge (Mills, 1966, Mills i Rosenberg, 1970): (1) kolektivne odluke često presudno utiču na razvoj malih zajednica i oscilacije u njihovoj istorijskoj dimenziji, te stoga što grupna dinamika znatno utiče na način svakodnevnog življenja pojedinaca; (2) male grupe pogodne su za eksperimentalnu međugru psiholoških i socioloških elemenata, te iz njih nastaju interpersonalni i kolektivni pritisci i naboji; (3) studijama

malih grupa želi se saznati kakva je dinamika društva i pojedinaca; (4) konačno, male grupe predstavljaju poseban slučaj socijalnog sistema – u njima se odražavaju njegove pojedinačne osobine: etički principi, podjela rada, istorijska i mitologija svakodnevnog života, ideologije, rangiranje prema prestižu, koordinacija i subordinacija, i sl. (Milić, 1978). Sportska je grupa posebno zanimljiva istraživačima jer je izvorna (prirodna), a ne artifičijelna ili laboratorijski smišljena i oblikovana jedinica. U njoj je moguće držati pod kontrolom varijable koje predstavljaju sastvni dio grupne mikrostrukture: veličinu grupe, strukturu grupe, pravila ponašanja, stilove rukovođenja. Sportska grupa ima zajednički cilj: s obzirom na njegovu realizaciju može se pratiti razvoj takmičarskih odnosa, homogenizacije i konflikata uslovljenih spoljnim ili unutrašnjim razlozima. Konačno, studije sportskih grupa omogućavaju precizno i djelotvorno mjerenje grupnog rezultata koji se može kvantifikovati u broju izgubljenih ili osvojenih lopti, ponovljenih grešaka i sl. (Loy, Mcpherson i Kenyon, 1979; Shaffer, 2005; Spink, 1992).

Dosadašnja sociometrijska istraživanja su brojna. Petrović i Pavlović (1969) proveli su studiju na visokokvalitetnoj košarkaškoj ekipi upotrebom

Morenovog (1960) testa kako bi utvrdili stepena njene integrisanosti. Uprkos visokom prosječnom stažu igrača u ekipi (7,2 godine), grupa nije bila visoko socijalno integrisana. Igrače je povezivalo samo igranje košarke, izvan košarkaške dvorane oni se međusobno nisu socijalizovali na druge načine. Pokazalo se i da su sociometrijske tehnike nedovoljne za analizu dubljih psihosocijalnih odnosa i procesa, pa ih treba nadopuniti testovima ličnosti kvalitativnim metodama. Šnajder (1984) je proveo sociometrijsku analizu jedne vrhunske odbojkaške ekipe ("Mladost", Zagreb) prije i neposredno nakon važnog međunarodnog turnira gdje je postignut odličan rezultat. Taksonomska struktura ekipe znatno se promijenila nakon završenog turnira, a uspješan rezultat na navedenom turniru imao je pozitivan uticaj na mikrosocijalnu strukturu ekipe u narednoj sezoni, u smislu formiranja podgrupa povezanih funkcionalnim kriterijem. Šnajder i Hošek (1985) ponovili su istraživanje na istoj ekipi. Mjerali su socijalni status i analizirali sociometrijsku strukturu grupe. Najviše pozicije u hijerarhiji sociometrijske strukture ekipe imala su tri najstarija igrača, izabrane po funkcionalnom kriteriju. Na drugom nivou bili su ostali igrači, nešto slabijeg kvaliteta, koji su se birali kombinovanim kriterijem (i po funkcionalnom i po emocionalnom kriteriju). Igrači slabijeg kvaliteta imali su nepovoljniji socijalni status. Šimenc (1985) je analizirao mikrosocijalnu strukturu igrača iz 12 klubova Prve savezne vaterpolo lige bivše SFRJ u sezoni 1981. Sociometrijska struktura pokazala je da su vaterpolske ekipe prilično homogene cjeline; u njima postoje od dvije do četiri podgrupe igrača, s jednim do dva lidera s najvišim pozicijama u ekipnoj strukturi, koji su, po pravilu, stariji igrači, iskusniji i kvalitetniji od drugih. Homogenost ekipe značajno utiče na broj osvojenih poena kod kuće, dok kvalitet i dob prve šestorke značajno utiču na uspjeh u gostima. Lučić i Viskiđ Štalc (1994) su sociometrijskom metodom Morenovog sociograma na uzorku članova vrhunskog košarkaškog tima ("Cibona" Zagreb), u dva naraštaja juniora, potvrdili tezu o promjeni statusa pojedinca unutar grupe s promjenom njenog sastava. Distribucija odgovora dobijenih sociometrijskim testiranjem A i B selekcije nogometne reprezentacije Hrvatske 1994. izdvojila je po dvojicu igrača obje ekipe. Pokazalo se da u A selekciji postoji hijerarhija podjele na starije i mlade reprezentativce, dok u mladoj B selekciji takva podjela ne postoji (Marelić i saradnici, 2001). Marelić, Đurković i Rešetar (2007) su na timovima kadetskog odbojkaškog evropskog prvenstva, sociometrijskom metodom pokazali da se timovi dijele u dvije podgrupe, među kojom se ističu kapiten ekipe i najbolji igrač reprezentacije. Značajne razlike su pronađene u mjerenjima izvršenim prije i nakon

evropskog prvenstva u varijabli funkcionalnog tipa, a status kapitena tima pokazao se različit u inicijalnom i finalnom mjerenju. Janković i Žugić (prema Milanović i Gabelica Šupljika, 1997), istraživali su uzorak igrača muške odbojkaške reprezentacije Slovenije, a rezultati sociometrijskog postupka ukazali su na postojanje dvaju podgrupa u reprezentaciji. U prvoj od dvije podgrupe bilo je šest ispitanika, većinom starijih i iskusnijih igrača. U drugoj podgrupi bili su ostali igrači, s prilično neujednačenim brojem izbora po emocionalnom i funkcionalnom kriteriju. Borić (1997; citirano kod Hošek i Pavlin, 1983) proveo je sociometrijsko testiranje na fudbalerima juniorima NK "Slaven Belupo" iz Koprivnice. Distribucija odgovora po emocionalnom i funkcionalnom kriteriju izdvojila je četiri visokorangirana igrača, među kojima su vodeća dvojica trenutni autoriteti u grupi („lideri“), dok su sljedeća dvojica mlađi juniori, pretpostavljeni budući „lideri“ ekipe. U istraživanju sociometrijske strukture košarkaških ekipa prve B lige (muškarci) Republike Srbije (102 igrača iz 8 košarkaških klubova), pokazalo se da u svakoj ekipi postoji bitno drugačija sociometrijska struktura (Dragić, 2008). Primjenom sociometrijske tehnike, Hotuleva (2009) je pokazala da psihotehničke vježbe utiču na bolji kvalitet grupne kohezije kod košarkaša.

Rukomet je kompleksna polistrukturalna kineziološka aktivnost, a uspjeh u rukometu, u velikoj mjeri, zavisi od saradnje i komunikacije rukometnih subjekata u ostvarivanju grupnih i kolektivnih taktičkih djelovanja. Važno je da je rukometna ekipa emocionalno i funkcionalno uravnotežena (bez polarizacije ili disperzije na veći broj homogenih podgrupa, ali bez fokusa). Uz individualno djelovanje i kreativnost pojedinih igrača, odnosno osobine ličnosti kao što su iskrenost (Rogulj i saradnici, 2006), neophodne su usklađene zajedničke akcije u kojima dominira disciplina i socijalna odgovornost. Milanović i Gabelica Šupljika (1997) istraživale su uticaj psihodijagnostike na promjenu psihosocijalnog statusa članova sportske ekipe, testirajući prvoligašku žensku rukometnu ekipu. Bebetos, Theodorakis i Tsigilis (2011) ističu važnost negativne povezanosti između dvosmislenosti uloga i zadovoljstva rukometaša, koja, takođe, može uticati na usklađenost timskih akcija. Pri tome bitnu ulogu ima i vođstvo od strane trenera, ali i unutar tima, kao na primjer kapitena ekipe (Serpa, Pataco i Santos, 1991; Murray, 2006). Pavlin (1972, citirano kod Hošek i Pavlin, 1983) je u istraživanju rukometnih ekipa I savezne ženske lige takođe koristio sociometrijske postupke za ocjenu interpersonalnih odnosa izvan funkcionalne aktivnosti igračica. Pokazalo se da neurotizam nije povezan sa socijalnim odnosima u timu, dok ni lični odnosi ni

neurotizam nisu bili povezani s kvalitetom igračica. Stoga rukometni trener teži ostvariti što veću kohezivnost unutar tima: da jedinstveni zajednički cilj bude iznad pojedinačnih. Lorentzen (1994) smatra da je rukometni tim grupna matrica, u kojem su pojedinci otvoreni sistemi, pa grupna rasprava i razgovor članova tima možda doprinosi boljoj koheziji i boljem funkcionisanju. Polazeći od važnosti analize međuljudskih odnosa unutar rukometne ekipe, u ovom radu ćemo analizirati neke aspekte mikrosocijalne strukture jedne vrhunске rukometne ekipe, u odnosu na socijalni status igračica.

Cilj istraživanja je utvrditi mikrosocijalnu strukturu, te relacije između mikrosocijalne strukture prvoligaške ženske rukometne ekipe izražene emocionalnim i funkcionalnim statusom igračica unutar ekipe, s njihovim objektivnim socioekonomskim statusom. Kao posebne *probleme* izdvojili smo utvrđivanje u koliko je mjeri socioekonomski status igračica povezan s njihovim mikrosocijalnim položajem unutar ekipe, prema emocionalnom kriteriju (1), te prema funkcionalnom kriteriju (2). Na kraju smo namjeravali utvrditi da li se igračice međusobno nominuju hijerarhijski strukturirano (3). Na osnovu ciljeva i problema, te dosadašnjih istraživanja, izvedene su i pojedinačne *hipoteze* istraživanja: igračice istog socioekonomskog statusa bolje će se međusobno prihvatati po emocionalnom kriteriju (1); igračice istog socioekonomskog statusa bolje će se međusobno prihvatati po funkcionalnom kriteriju (2); igračice će međusobnim nominacijama definisati hijerarhijsku strukturu grupe, na čijem će vrhu biti kapiten tima (3).

METODE

Ispitanici

Uzorak ispitanika predstavlja 18 igračica prvoligaškog ženskog rukometnog kluba (I hrvatska rukometna liga), klinički zdravih, kontinuirano kineziološki aktivnih vrhunskih rukometašica, dobi od 18 do 26 godina, koje se aktivno bave rukometom najmanje 7 godina. Prosječna hronološka dob od 21 godine ukazuje na činjenicu da je riječ o relativno mladim ispitanicama. U pogledu stručne spreme, prevladavaju visokokvalifikovane radnice (ekvivalent četvorogodišnje srednje škole - 39%), te visoka škola, odnosno fakultet (33%). Višu školu završilo je 17 % ispitanica, a KV radnica je 11 %. U strukturi zanimanja roditelja, u najvećoj mjeri prevladavala je kategorija ostalih zanimanja (39%). Pretpostavljamo da su u ovoj kategoriji većinom nezaposleni roditelji, domaćice ili penzioneri. Privatnih preduzetnika bilo je 11%, KV ili VKV radnika 17%, službenika s VSS 5%, stručnjaka s VSS 23%. Što se

položaja u zanimanju roditelja tiče, prevladavaju niži položaji poput izvršioca (39%) i nižeg rukovodioca (28%). Relativno niski položaji u zanimanju navode na pretpostavku da je pretežno riječ o porodicama slabijeg socioekonomskog statusa. Polovina ukupnog broja ispitanica (50%) spada u kategoriju s mjesečnim primanjima većim od 3.000 kuna (kvalitetnije igračice s profesionalnim ugovorima), dok mlađe igračice imaju stipendijske ugovore s znatno nižim primanjima. Igračice su u najvećem broju (56%) rođene u manjem gradu (domicilni grad Trogir), a i preostale su bile iz Splitsko-dalmatinske županije. Najveći broj igračica stanuje s roditeljima (61%). Jedan dio igračica (22%) žive u vlastitom stanu ili kući. Većina igračica i njihovih porodica (67%) pripada srednjem društvenom sloju. Najveći broj porodica broji 5 članova (55%) ili 4 člana (28%). Najveći broj porodica (50%) ima ukupna primanja između 7.000 i 9.000 kuna. Primanja po članu porodice takođe ukazuju da se uglavnom radi o porodicama niskog socioekonomskog statusa (44% porodica s primanjima do 2.500 kuna, 50 % 2.500-3.000 kuna, te 6 % preko 3.000 kuna). Igračice, dakle, u prosjeku imaju uglavnom nizak socioekonomski status.

Instrument

Uzorak varijabli definisan je upitnikom, s ukupno 15 pitanja otvorenog i zatvorenog tipa. Uvodni dio upitnika (*demografske* varijable), uz osnovne podatke (ime i prezime, datum rođenja, zanimanje i mjesto stanovanja ispitanica) sadrži 9 pitanja kojim se opisuje socijalni status igračica i njihovih porodica.

Drugi dio upitnika sadrži varijable kojima se definiše *mikrosocijalni - emocionalni i funkcionalni status* igračica unutar ekipe. Od ispitanica se tražilo da imenuju neograničen broj saigračica prema određenom kriteriju izbora i određenoj kategoriji. Korišteno je 6 kriterija izbora, od kojih su prva tri emocionalnog tipa (1-3), a posljednja tri funkcionalnog tipa (4-6). Kategorije izbora stepenovane su od privlačenja do odbacivanja..

Nominacije saigračica odnosile su se na sljedeća pitanja (s kategorijama odgovora):

1. Navedi one saigračice s kojima bi rado dijelila sobu na pripremama (ljestvica Likertovog tipa: 5 = rado bih dijelila sobu, 4 = ponekad bih dijelila sobu, 3 = svejedno mi je da li bih s njom dijelila sobu, 2 = dijelila bih s njom sobu ako moram, 1 = nikada s njom ne bih dijelila sobu),
2. Navedi one saigračice kojima bi se povjerila kada bi imala intimnih problema (ljestvica Likertovog tipa: 5 = uvijek bih joj se povjerila, 4 = ponekad bih joj se povjerila, 3 = jako rijetko bih joj se

- povjerala, 2 = nisam sigurna da li bih joj se ikad povjerala, 1 = nikad joj se ne bih povjerala),
3. Navedi saigračice s kojima bi se voljela družiti u slobodno vrijeme (ljestvica Likertovog tipa: 3 = uvijek bih se voljela družiti s njom, 2 = ponekad bih se voljela družiti s njom, 1 = nikad se ne bih družila s njom),
 4. Navedi one saigračice s kojima rado saraduješ u igri (ljestvica Likertovog tipa: 3 = rado saradujem, 2 = saradujem, 1 = nerado saradujem),
 5. Rangiraj igračice koje tako dobro poznaju rukomet, da bi od njih u svakom trenutku zatražila stručni savjet (od 1 = najbolje poznaje rukomet, nadalje),
 6. Navedi one saigračice koje smatraš sposobnim za kapitena tima (imenovati).

svako biranje od strane saigračica dobivale po 1 bod. Potom smo odredili postotak od dobivenog broja bodova svake ispitanice na osnovu ukupnog maksimalno mogućeg broja bodova za pojedinu ispitanicu. Korelaciju između rezultata (sociometrijskog statusa igračica), prema funkcionalnom i emocionalnom kriteriju izbora, takođe smo izračunali primjenom Spearmanovog koeficijenta rang korelacije.

REZULTATI I DISKUSIJA

Glavni nalazi istraživanja dali su potvrdu prve hipoteze, da se igračice istog socioekonomskog statusa (visina primanja) bolje međusobno emocionalno prihvaćaju. To može biti posljedica dugotrajnosti i intenziteta druženja koje je naglašenije unutar nego između pojedinih socijalnih slojeva igračica, a to je vjerovatno uslovljeno generacijskim, organizacijskim i funkcionalnim razlozima. Djelimično prihvatamo i drugu hipotezu o boljem međusobnom funkcionalnom prihvaćanju igračica istog socioekonomskog statusa (visina primanja), u pogledu tendencije veće saradnje u igri. Međutim, u odnosu na izbor igračice s autoritetom vođe ili rukometnog znanja, povezanost s mikrosocijalnim statusom nije statistički značajna. Hipoteza o hijerarhijskoj strukturi grupe može se u potpunost prihvatiti. Igračice su u odnosu na sociometrijski status diferencirane u četiri hijerarhijska nivoa, dok je na vrhu te hijerarhije kapiten tima.

Metode obrade podataka

Za sva pitanja izračunate su frekvencije odgovora. Izračunati su postoci zastupljenosti pojedine alternative odgovora unutar svakog pitanja. Relacije između socijalnog statusa igračica s njihovim emocionalnim i funkcionalnim statusom unutar ekipe utvrđene su neparametrijskim χ^2 -testom, odnosno koeficijentom kontingencije (C) kao pokazateljem povezanosti između kategorija odgovora. Za pitanje o izboru kapitena, izračunat je Spearmanov koeficijent rang korelacije između socijalnog statusa igračica koje biraju i socijalnog statusa igračica biranih za kapitena. Na osnovu odgovora na svih šest pitanja upitnika, brojeve izbora (izabranost) svake igračice smo sabirali, tako da su ispitanice za

TABELA 1

Povezanost kategorija mikrosocijalnog statusa (s kojim bih igračicama dijelila sobu) u odnosu na kategorije visine primanja (sve kategorije zajedno)

Microsocialni status	Visina primanja															Σ							
	Visoka					Srednja					Niska												
	RD	PO	SV	MO	NI	RD	PO	SV	MO	NI	RD	PO	SV	MO	NI								
Visoka	37 (52%)	4 (44%)	2 (40%)	1 (25%)	1 (33%)	27 (64%)	4 (33%)	9 (75%)	2 (40%)	1 (33%)	7 (18%)	1 (20%)	2 (40%)	1 (33%)	1 (33%)	100							
Srednja	7 (24%)	4 (44%)	2 (40%)	1 (25%)	1 (33%)	9 (21%)	5 (42%)	1 (8%)	1 (20%)	1 (33%)	13 (33%)	3 (60%)	1 (20%)	1 (33%)	1 (33%)	51							
Niska	4 (14%)	1 (12%)	1 (20%)	2 (50%)	1 (33%)	6 (15%)	3 (25%)	2 (17%)	1 (20%)	1 (33%)	19 (49%)	1 (20%)	2 (40%)	1 (33%)	1 (33%)	46							
ΣN	48	9	5	4	3	42	12	12	4	3	39	4	5	3	3	197							
<table border="1" style="margin: auto;"> <thead> <tr> <th>χ^2</th><th>p</th><th>C</th><th>df</th></tr> </thead> <tbody> <tr> <td>51,23</td><td>< 0,01</td><td>0,45</td><td>28</td></tr> </tbody> </table>																χ^2	p	C	df	51,23	< 0,01	0,45	28
χ^2	p	C	df																				
51,23	< 0,01	0,45	28																				

Legenda: **RD** – Rado; **PO** – Ponekad; **SV** – Svejedno; **MO** – Ako moram; **NI** – Nikad;
N – Broj odgovora; **Σ** – Ukupno; **χ^2** – Hi-kvadrat raspodjela; **p** – Vjerovatnoća;
 C – Koeficijent kontingencije; **df** – Stepni slobode.

S ciljem da se utvrdi povezanost socijalnog statusa igračica i njihovog mikrosocijalnog položaja unutar ekipe, koeficijentom kontingencije smo utvrdili povezanost između socijalnog statusa igračica koje biraju i socioekonomskog statusa igračica koje se biraju u odnosu na emocionalni i funkcionalni kriterij. Testiranje je izvršeno za sve kategorije odgovora zajedno, te zasebno za pojedine kategorije.

Povezanost socijalnog statusa igračica i emocionalnog kriterija prihvaćenosti

Tabele 1 i 2 pokazuju analize odgovora na pitanje prema prvom emocionalnom kriteriju izbora: s kime bi dijelila sobu. Na temelju koeficijenta kontingencije (Tabela 1), evidentno je da postoji statistički značajna povezanost između socioekonomskog statusa igračica i njihovog emocionalnog mikrosocijalnog statusa, definisanog tendencijom dijeljenja sobe. Značajnost ove povezanosti manifestuje se samo u prvoj kategoriji

izbora (rado bih dijelila sobu) koja odražava tendenciju maksimalnog pozitivnog izbora (Tabela 2). Igračice boljeg socioekonomskog statusa u najvećoj mjeri sobu žele dijeliti s igračicama istog statusa, dok igračice koje imaju srednja i niska primanja pretežno sobu žele dijeliti s igračicama koje imaju niska primanja. Ovakvi su rezultati očekivani, jer se kod igračica s velikim primanjima radi o profesionalnim rukometašicama koje se međusobno poznaju već duže vrijeme (u okviru sadašnjeg kluba, prijašnjih klubova u kojima su zajedno igrale, reprezentativnih selekcija). Osim što se dobro privatno poznaju izvan treninga i utakmica, pretpostavlja se da ova grupa igračica ima i zajedničke, ponajprije profesionalne interese. Igračice sa srednjim i nižim primanjima spadaju u kategoriju mlađih rukometašica iz matičnog kluba, ili kluba iz kojeg su došle na početku sezone, pa je razumljiva njihova naglašena emotivna kohezivnost. S druge strane, igračice različitog socijalnog statusa pripadaju i generacijski različitim dobnim grupama, što takođe može biti razlog emotivne kohezivnosti.

TABELA 2

Povezanost između visine primanja i emocionalnog mikrosocijalnog statusa definiranog tendencijom dijeljenja sobe (za pojedinu kategoriju odgovora)

Pokazatelj	Kategorija odgovora (microsocijalni status)				
	RD	PO	SV	MO	NI
χ^2	35,50	1,34	3,96	0,76	0,00
p	< 0,01	> 0,20	> 0,20	> 0,20	> 0,20
C	0,47	0,22	0,39	0,25	0,00

Legenda: **RD** – Rado; **PO** – Ponekad; **SV** – Svejedno; **MO** – Ako moram; **NI** – Nikad;

χ^2 – Hi-kvadrat raspodjela; p – Vjerovatnoća; C – Koeficijent kontingencije.

Tabele 3 i 4 pokazuju analize odgovora na pitanje prema drugom emocionalnom kriteriju izbora: kojim bi se igračicama povjerala. Postoji statistički značajna povezanost između socioekonomskog statusa igračica i njihovog emocionalnog mikrosocijalnog statusa definisanog tendencijom povjeravanja (Tabela 3). I u ovom slučaju, značajna povezanost odražava se samo u prvoj kategoriji izbora (uvijek bih joj se povjerala). U Tabeli 4 se vidi da bi igračice boljeg socioekonomskog statusa, koje imaju veća primanja, u najvećoj mjeri svoje emocionalne i intimne probleme povjerile igračicama istog socioekonomskog statusa. Igračice sa srednjim primanjima, takođe bi se najradije povjeravale sa igračicama, istog, dakle srednjeg socioekonomskog statusa, igračice s niskim primanjima sa igračicama, s takođe niskim primanjima. I u ovom slučaju igračice su se emocionalno homogenizovale prema pripadnosti istom socioekonomskom statusu.

Tabele 5 i 6 pokazuju analize odgovora na pitanje prema trećem emocionalnom kriteriju izbora: s kojim bi se igračicama voljela družiti u slobodno vrijeme. Postoji statistički značajna povezanost između socioekonomskog statusa igračica i njihovog emocionalnog mikrosocijalnog statusa, definiranog tendencijom druženja u slobodno vrijeme (Tabela 5). Značajnost ove povezanosti odražava se u prvoj kategoriji izbora (uvijek bih se voljela družiti s njom), tj. maksimalnog pozitivnog izbora (Tabela 6). Igračice s visokim primanjima pretežno se u slobodno vrijeme žele družiti s igračicama istih takvih primanja.

Rezimirajući rezultate u odnosu na prethodna tri pitanja koja se odnose na emocionalni mikrosocijalni status igračica unutar ekipe, prihvatamo prvu hipotezu (H1) da će se igračice istog socioekonomskog statusa bolje međusobno emocionalno prihvatati.

TABELA 3

Povezanost kategorija mikrosocijalnog statusa (kojim bi se igračicama povjerala) u odnosu na visinu primanja (sve kategorije zajedno)

Microsocijalni status	Visina primanja															Σ				
	Visoka					Srednja					Niska									
	UV	PO	RI	NS	NI	UV	PO	RI	NS	NI	UV	PO	RI	NS	NI					
Visoka	24 (83%)	5 (50%)	2 (50%)	1 (25%)	1 (17%)	13 (57%)	2 (29%)	1 (20%)	2 (33%)	2 (29%)	2 (15%)	1 (7%)	2 (33%)	0 (0%)	1 (11%)	59				
Srednja	2 (7%)	4 (40%)	1 (25%)	1 (25%)	3 (50%)	8 (35%)	4 (58%)	2 (40%)	3 (50%)	3 (43%)	1 (8%)	8 (57%)	2 (33%)	2 (67%)	1 (11%)	45				
Niska	3 (10%)	1 (10%)	1 (25%)	2 (50%)	2 (33%)	2 (8%)	1 (13%)	2 (40%)	1 (17%)	2 (29%)	10 (77%)	5 (36%)	2 (33%)	1 (33%)	7 (33%)	42				
Σ N	29	10	4	4	6	23	7	5	6	7	13	14	6	3	9	146				
	χ^2					p					C					df				
	70,83					< 0,01					0,57					28				

Legenda: **UV** – Uvijek; **PO** – Ponekad; **RI** – Rijetko; **NS** – Nisam siguran; **NI** – Nikad;
N – Broj odgovora; **Σ** – Ukupno; χ^2 – Hi-kvadrat raspodjela; p – Vjerovatnoća;
C – Koeficijent kontigencije; df – Stepni slobode.

Povezanost socijalnog statusa igračica i funkcionalnog kriterija prihvaćenosti

Tabele 7 i 8 pokazuju analize odgovora prema prvom funkcionalnom kriteriju: s kojim igračicama rado saraduješ u igri. Postoji statistički značajna povezanost između socioekonomskog statusa igračica i njihovog funkcionalnog mikrosocijalnog statusa, definisanog tendencijom saradnje u igri. Značajnost ove povezanosti odražava se samo u prvoj kategoriji izbora (rado saradujem). Igračice koje imaju visoka primanja najviše žele saradivati s igračicama istog socioekonomskog statusa, igračice srednjih primanja najradije saraduju s igračicama sa srednjim primanjima, a igračice s niskim primanjima najradije međusobno saraduju. Tendencija saradnje u igri takođe se homogenizuje unutar pripadnosti pojedinom socioekonomskom sloju igračica. Igračice s visokim primanjima (kvalitetne, odnosno profesionalne igračice) naglašeno saraduju u igri jer su najodgovornije za rezultat, najviše vremena provode u igri i međusobno jedna u drugu imaju najviše povjerenja. Prethodno zajedničko takmičarsko iskustvo vjerovatno je pridonijelo i većoj

kohezivnosti na funkcionalnom planu. S druge strane, igračice srednjih i nižih novčanih primanja, povjerenje u međusobnu saradnju prvenstveno su stekle tokom zajedničkog treninga u svom domicilnom klubu, ili u drugom manjem klubu iz kojeg je u ovoj sezoni pristigla grupa mlađih rukometašica (Sinj).

Dvije sljedeće vrste analize po funkcionalnom kriteriju bile su specifične. Zanimalo nas je koliko su povezani mikrosocijalni status same igračice i igračice koja je za nju stručni (rukometni) autoritet. U Tabeli 9 date su analize odgovora po drugom funkcionalnom kriteriju: od koje bi igračice zatražili stručni savjet iz rukometa. Niski koeficijent kontingencije ukazuje da ne postoji statistički značajna povezanost između socijalnog statusa igračica i njihovog mišljenja o tome od kojih bi igračica mogle zatražiti stručni savjet. Igračice različitog socioekonomskog statusa u velikoj su se mjeri usuglasile da autoritete rukometnog znanja prvenstveno treba tražiti iz redova igračica visokog socijalnog statusa, odnosno iskusnih igračica. Naime, igračice s visokim primanjima predstavljaju najkvalitetnije igračice u ekipi, s najviše rukometnog znanja, među kojima ima i nekoliko reprezentativki.

TABELA 4

Povezanost između visine primanja i emocionalnog mikrosocijalnog statusa definiranog povjerenjem suigračicama (za pojedinu kategoriju odgovora)

Pokazatelj	Kategorija odgovora (microsocijalni status)				
	UV	PO	RI	NS	NI
χ^2	26,03	6,54	0,90	2,53	5,14
p	< 0,01	> 0,20	> 0,20	> 0,20	> 0,20
C	0,53	0,42	0,07	0,40	0,43

Legenda: **UV** – Uvijek; **PO** – Ponekad; **RI** – Rijetko; **NS** – Nisam siguran; **NI** – Nikad;
 χ^2 – Hi-kvadrat raspodjela; p – Vjerovatnoća; C – Koeficijent kontingencije.

TABELA 5

Frekvencije zastupljenosti i povezanost kategorija mikrosocijalnog statusa (s kojim bi se igračicama voljela družiti u slobodno vrijeme) u odnosu na kategorije visine primanja (sve kategorije zajedno)

Microsocijalni status	Income									Σ
	Visoka			Srednja			Niska			
	UV	PO	NI	UV	PO	NI	UV	PO	NI	
Visoka	39 (60%)	11 (73%)	2 (50%)	29 (53%)	9 (69%)	4 (67%)	4 (13%)	4 (25%)	1 (33%)	103
Srednja	10 (20%)	3 (20%)	1 (25%)	20 (36%)	2 (15%)	1 (17%)	13 (41%)	7 (44%)	1 (33%)	58
Niska	10 (20%)	1 (7%)	1 (25%)	6 (11%)	2 (15%)	1 (17%)	15 (46%)	31 (33%)	1 (33%)	42
ΣN	49	15	4	55	13	6	32	16	3	203
	χ^2			p			C			df
	41,68			< 0,01			0,41			16

Legenda: **UV** – Uvijek; **PO** – Ponekad; **NI** – Nikad; N – Broj odgovora; Σ – Ukupno;
 χ^2 – Hi-kvadrat raspodjela; p – Vjerovatnoća; C – Koeficijent kontingencije;
 df – Stepeni slobode.

TABELA 6

Povezanost između visine primanja i emocionalnog mikrosocijalnog statusa definiranog željom druženja u slobodno vrijeme (za pojedinu kategoriju odgovora)

Pokazatelj	Kategorija odgovora (microsocijalni status)		
	UV	PO	NI
χ^2	30,85	9,25	1,41
p	< 0,01	> 0,20	> 0,20
C	0,43	0,41	0,31

Legenda: **UV** – Uvijek; **PO** – Ponekad; **NI** – Nikad; χ^2 – Hi-kvadrat raspodjela;
 p – Vjerovatnoća; C – Koeficijent kontingencije.

TABELA 7

Frekvencije zastupljenosti i povezanost kategorija mikrosocijalnog statusa (s kojim igračicama rado surađuješ u igri) u odnosu na kategorije visine primanja (sve kategorije zajedno)

Microsocijalni status	Visina primanja									Σ
	Visoka			Srednja			Niska			
	RA	SU	NE	RA	SU	NE	RA	SU	NE	
Visoka	51 (65%)	4 (40%)	1 (20%)	44 (51%)	4 (44%)	1 (20%)	12 (23%)	2 (25%)	1 (33%)	130
Srednja	16 (20%)	5 (50%)	3 (60%)	28 (33%)	2 (22%)	1 (20%)	14 (27%)	3 (38%)	1 (33%)	73
Niska	12 (15%)	1 (10%)	1 (20%)	14 (16%)	3 (33%)	3 (60%)	26 (50%)	3 (38%)	1 (33%)	64
ΣN	79	10	5	86	9	5	52	8	3	267
χ^2										
43,82										
p										
< 0,01										
C										
0,38										
df										
16										

Legenda: **RA** – Rado; **SU** – Sarađujem; **NE** – Nerado; **N** – Broj odgovora; **Σ** – Ukupno;

χ^2 – Hi-kvadrat raspodjela; p – Vjerovatnoća; C – Koefficient kontigencije;

df – Stepeni slobode.

TABELA 8

Povezanost između visine primanja i funkcionalnog mikrosocijalnog statusa definiranog željom suradnje u igri (za pojedine kategorije odgovora)

Pokazatelj	Kategorija odgovora (microsocijalni status)		
	RA	SU	NE
χ^2	32,74	3,04	2,31
p	< 0,01	> 0,20	> 0,20
C	0,36	0,31	0,38

Legenda: **RA** – Rado; **SU** – Sarađujem; **NE** – Nerado; χ^2 – Hi-kvadrat raspodjela;

p – Vjerovatnoća; C – Koefficient kontigencije.

TABELA 9

Povezanost kategorija socioekonomskog statusa igračice i mikrosocijalnog statusa onih igračica od kojih bi tražile savjet (sve kategorije zajedno)

Primanja igračica	Mikrosocijalni status igračice od koje bi tražile savjet			Σ (100%)
	Visok	Srednji	Nizak	
Visoka	22 (78%)	3 (11%)	3 (11%)	28
Srednja	11 (74%)	2 (13%)	2 (13%)	15
Niska	7 (58%)	3 (25%)	2 (17%)	12
Σ	40	8	7	55
χ^2				
1,91				
p				
> 0,20				
C				
0,18				
df				
4				

Legenda: Σ – Ukupno; χ^2 – Hi-kvadrat raspodjela; p – Vjerovatnoća; C – Koefficient kontigencije; df

– Stepeni slobode.

U Tabeli 10 su analize odgovora prema trećem funkcionalnom kriteriju: koje bi igrači birali za kapitena. Niski koeficijent kontingencije ukazuje da ne postoji statistički značajna povezanost između socioekonomskog statusa igračica koje biraju kapitena i mikrosocijalnog statusa igračica biranih za kapitena. Dakle, kada je riječ o izboru vođe u igri, odnosno najvećeg igračkog autoriteta, igrači svih socioekonomskih statusa su se pretežno opredijelile da kapitena biraju iz redova igračica s visokim primanjima. Bez obzira na socioekonomski status, igrači su u velikoj mjeri prepoznale one s najvećim autoritetom i liderskim sposobnostima, a takve najčešće pripadaju igračicama visokog mikrosocijalnog statusa (tj. profesionalnim, najkvalitetnijim igračicama u ekipi). Nepostojanje statistički značajne povezanosti između mikrosocijalnog statusa igračica i izbora kapitena, potvrđuje niski i statistički neznačajni Spearmanov koeficijent rang korelacije.

Rezimirajući rezultate istraživanja u odnosu na pitanja koja se odnose na funkcionalni mikrosocijalni

status igračica unutar ekipe, samo je djelimično moguće prihvatiti drugu hipotezu (H2) da će se igrači istog socioekonomskog statusa bolje međusobno funkcionalno prihvatati. Hipoteza se može prihvatiti samo u odnosu na mikrosocijalni status definisan tendencijom saradnje u igri. Statistički značajna povezanost, međutim, nije utvrđena u relacijama socioekonomskog statusa i izbora kapitena, odnosno igračica s autoritetom vođe ili rukometnog znanja. Kapitena ekipe igrači biraju nezavisno od njegovog socioekonomskog statusa. Moguće je pretpostaviti da tendencija saradnje u igri, premda pripada funkcionalnom kriteriju, dijelom ima karakteristike emocionalnog kriterija.

Utvrđivanje hijerarhijske strukture grupe

U Tabeli 11 dat je prikaz broja i postotka biranosti pojedine igračice, posebno za emocionalni a posebno za funkcionalni kriterij izbora

TABELA 10

Povezanost kategorija mikrosocijalnog statusa igračice i onih igračica koje bi birale za kapetana momčadi (sve kategorije zajedno)

Primanja igračica	Mikrosocijalni status igračice koju bi birale za kapetanan			Σ (100%)
	Visok	Srednji	Nizak	
Visoka	20 (74%)	3 (11%)	4 (15%)	27
Srednja	11 (61%)	2 (11%)	5 (28%)	18
Niska	6 (60%)	2 (20%)	2 (20%)	10
Σ	37	7	11	55
χ^2	p	C	r_s	$r_s(p)$
1,78	> 0,20	0,17	0,20	> 0,20

Legenda: Σ – Ukupno; χ^2 – Hi-kvadrat raspodjela; p – Vjerovatnoća; C – Koeficijent kontingencije; r_s – Spearmanov rang korelacije; $r_s(p)$ – Vjerovatnoća Spearmanovog ranga korelacije.

Na osnovu podataka dobijenih iz sociometrijskog upitnika o međusobnom biranju među igračicama, moguće je interpretirati interpersonalne odnose privlačenja u ovoj selekcioniranoj grupi. Igrači kluba moguće je razvrstati na temelju međusobnih nominacija, prema oba kriterija, u hijerarhijsku strukturu. U odnosu na sociometrijski status, igrači se mogu svrstati u četiri grupe. Zanimljivo je da je u prvoj grupi samo jedna igračica koja «odskaje» od svih: A1 (55 bodova, 50%). U drugoj grupi nalaze se

dvije igračice i to su: A2 (43 bodova, 39,8%), A3 (36 bodova, 33,3%). U trećoj grupi nalazi se 5 igračica: A4 (25 bodova, 23,1%), A5 (22 boda, 23,1%), A6 (21 bod 19,4%), A7(19 bodova, 17,5%), A8 (16 bodova, 14,8%). U četvrtoj grupi nalaze se: A9 (4 boda, %), A10 (3 boda, %), A11 (3 boda, %), A12(2 boda, %), A13 (1 bod, %) A14 (1 bod, 0) A15(1 bod), A16(0 bodova) A17 (0 bodova), A 18 (0 bodova). Prva igračica (A1) se značajno izdvaja od ostalih, a ima visok sociometrijski status i u emocionalnom i u funkcional-

nom pogledu. U drugoj grupi nalaze se igračice koje igraju zajedno dugi niz godina. To su kvalitetne i iskusne igračice u ekipi, koje su u prvoj postavi. U trećoj grupi nalaze se igračice prinove, uglavnom mlade ali perspektivne igračice koje su dovedene iz susjednih klubova kao pojačanja (igraju u početnom timu ili ulaze kao zamjena tokom igre). U posljednjoj grupi od 10 igračica, veći broj dolazi iz juniorske ekipe. Korelacija između sociometrijskog statusa igračica prema funkcionalnom i emocionalnom kriteriju izbora je vrlo visoka ($r = 0,82$; $p < 0,01$), što je u skladu sa našim očekivanjima da će u ženskim ekipama

usmjerenost na dobre emocionalne i socijalne odnose biti visoko povezana i s usmjerenošću na uspješno izvršavanje zadataka. Rezultati su vrlo slični većini referiranih rezultata u pregledu literature (Marelić, Đurković i Rešetar, 2007; Šimenc, Šnajder, 1984; Marelić i saradnici, 2001), gdje se jasno izdvaja hijerarhija s kapitenom tima na vrhu koji se izdvaja po oba kriterija, emocionalnom i funkcionalnom, a različiti su od rezultata Petrovića i Pavlovića (1969) gdje se igrači grupišu prvenstveno po funkcionalnom kriteriju.

TABELA 11

Broj izbora za pojedinu igračicu za svih šest pitanja sociometrijskog upitnika i postotak izabranosti u odnosu na maksimalni mogući broj izbora (posebno za funkcionalni i posebno za emocionalni kriterij)

R.b.	Igračica	Emocionalni kriterij izbora		Funkcionalni kriterij izbora	
		Broj bodova	%	Broj bodova	%
1.	A1	32	50,2	23	42,5
2.	A2	21	38,8	22	40,7
3.	A3	16	29,6	20	37,0
4.	A4	15	27,7	10	18,5
5.	A5	11	20,3	12	22,2
6.	A6	10	18,5	21	38,8
7.	A7	15	27,7	4	7,4
8.	A8	9	16,6	5	9,2
9.	A9	2	3,7	2	3,7
10.	A10	2	3,7	1	1,8
11.	A11	3	5,5	0	0,0
12.	A12	1	1,8	1	1,8
13.	A13	1	1,8	0	0,0
14.	A14	0	0,0	1	1,8
15.	A15	0	0,0	1	1,8
16.	A16	0	0,0	0	0,0
17.	A17	0	0,0	0	0,0
18.	A18	0	0,0	0	0,0

Legenda: **A1-A18** – Igračice; Maksimalni broj izbora – za emocionalni kriterij (54), za funkcionalni kriterij (54).

Na osnovu navedenih rezultata, može se izvesti zaključak o strukturi i hijerarhiji odnosa u ovoj ekipi. Igračica s najviše osvojenih bodova (A1) najbolja je igračica, što se ujedno i podudara s trenerovim izborom za kapitena tima. Igračicu A1 saigračice cijene po emocionalnom kriteriju, ali je istovremeno izabrana kao „lider“ i prema funkcionalnom kriteriju. Najbolji odabir za zamjenika kapitena tima bile bi igračice A2 i A3, koje su zapravo i starije i iskusnije

igračice, koje su svoju popularnost stekle po nešto višem funkcionalnom kriteriju. To zapravo govori o njihovom iskustvu i povjerenju koje su stekle kod ostalih igračica. Igračice iz trećeg i četvrtog hijerarhijskog nivoa nemaju neku veću ulogu u klubu, ni emocionalno ni funkcionalno.

Glavna prednost istraživanja je detaljni uvid u sociometrijsku i demografsku strukturu igračica jedne vrhunske ženske rukometne ekipe. Rezultati istraživanja

su potencijalno primjenljivi i korisni, posebno za trenera ove rukometne ekipe, jer pružaju dovoljno informacija o njenoj mikrosocijalnoj strukturi, te međusobnim funkcionalnim i emocionalnim vezama među igračicama. To može biti dobro polazište za programiranje i provođenje psihosociološke pripreme.

Glavni nedostatak istraživanja jeste relativno jednostavan princip obrade podataka, te relativno jednostavan instrumentarij: većim brojem (kompleksnijih) pitanja, i većim brojem indeksa koji se mogu izvesti iz rezultata sociometrijskog postupka, mogli bismo pružiti detaljnije rezultate. S druge strane, moguće je da su igračice u određenoj mjeri davale i društveno poželjne odgovore, u skladu sa vlastitim (ali i trenerovim) očekivanjima. Konačno, pokazatelj visine primanja ne treba nužno značiti i realni socioekonomski status igračice, budući da neke imaju i dodatne izvore prihoda, neke posjeduju veće ili manje porodične materijalne resurse, neke imaju dodatne izdatke, itd. Iz nedostataka proizlaze i smjernice za buduća istraživanja: primjena kompleksnijih sociometrijskih i demografskih pokazatelja, kontrola poželjnosti odgovora (možda primjena nekih kontrolnih psiholoških skala).

ZAKLJUČAK

Rezultati istraživanja navode na prihvaćanje prve hipoteze da se igračice istog socioekonomskog statusa bolje međusobno emocionalno prihvaćaju. Druga hipoteza, o boljem međusobnom funkcionalnom prihvaćanju igračica istog socioekonomskog statusa se može samo djelimično prihvatiti, i to u domenu tendencije saradnje u igri, ali ne i u odnosu na izbor igračice s autoritetom vođe ili rukometnog znanja. Treća hipoteza, o hijerarhijskoj strukturi grupe, može se u potpunost prihvatiti. Igračice su u odnosu na sociometrijski status diferencirane u četiri hijerarhijska nivoa, dok je na vrhu te hijerarhije kapiten tima.

LITERATURA

Bebetsos, E., & Theodorakis, N., Tsigilis, N. (2011). Relations between Role Ambiguity and Athletes' Satisfaction among Team Handball Players. *The Sport Journal*, 14. Skinuto s: <http://www.thesportjournal.org/article/relations-between-role-ambiguity-and-athletes-satisfaction-among-team-handball-players>

Bjelajac, S. (2006). Sport i društvo. Split: Fakultet prirodoslovno-matematičkih znanosti.

Carron, A. V., Colman, M. M., Wheeler, J., & Stevens, D. (2002). Cohesion and performance in sport: A meta

analysis: *Journal of Sport & Exercise Psychology* Vol 24(2) Jun 2002, 168-188.

Dragić, M. (2008). Sociometrija u košarci. *Socijalna misao*, 15(2): 161-174.

Hošek, A.V., Pavlin, K. (1983). Povezanost između morfoloških dimenzija i efikasnost u rukometu. *Kinesiology*, 15(2): 145-51.

Hotuleva, M.S. (2009). The influence of psychotechnic exercises on a socially-psychological climate and unity of a sports team. *Psychological Journal of International University of Nature, Society and Human "Dubna"*, 1. Skinuto 15.3.2011. s: <http://www.psyanima.ru/journal/2009/1/>

Loy, J.W., Mcpherson, B.D., Kenyon, G. (1979). *Sport and Social System*. Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company.

Lorentzen, S. (1994). A team is more than a line-up of players: An anecdote about handball, group observation and matrix: *Group Analysis*, 27(3): 257-263. doi: 10.1177/0533316494273004.

Lučić, Z., Viskić-Štalc, N. (1994). Sociometrijska struktura dviju generacija košarkaša. *Kinesiology*, 26 (1-2): 44-50.

Marelić, N., Žugić, Z., Banovak, D., Janković, V., Đurković, T., Rešetar, T. (2001). Analiza mikrosocijalne strukture ženske odbojkaške ekipe. *Hrvatski športko medicinski vjesnik*, 16: 26-29.

Marelić, T., Đurković, T., Rešetar, T. (2007). Interpersonalni odnosi kadetske odbojkaške reprezentacije prije i nakon natjecanja. *Hrvatski športskomedicinski vjesnik*, 22: 32-39.

Milanović, M., Gabelica-Šupljika, M. (1997). Psihodijagnostika u funkciji procjene psihosocijalnog statusa članova sportske ekipe, U: Milanović D, Heimer S, ur. *Zbornik radova Dijagnostika treniranosti sportaša*, str. 203-208. Zagreb, Fakultet za fizicku kulturu.

Milić, V. (1978). *Sociološka metoda*. Beograd: Nolit.

Mills, T.M., Rosenberg S. (1970). *Readings on the Sociology of Small Groups*. Englewoods NY: Prentice Hall Inc.

Mills T.M. (1967). *The Sociology of Small Groups*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.

Moreno, J.L. (1960). *The Sociometry Reader*. Glencoe, Illinois: The Free press of Glencoe.

Murray, N. P. (2006). The Differential Effect of Team Cohesion and Leadership Behavior in High School Sports. *Individual Differences Research*, 4(4), 216-225.

Petrović, K i Pavlović, M. (1969). Tehnika skaliranja i sociometrija pri otkrivanju prirode odnosa i procesa među igračima košarkaškog kluba. *Zbornik visoke škole za telesnu kulturu* 3. Ljubljana: Olimpija.

Rogulj, N., Nazor, M., Srhoj, V., & Bozin, D. (2006). Differences between competitively efficient and less efficient junior handball players according to their personality traits. *Kinesiology*, 38(2): 158-163.

Schmidt, U., McGuire, R., Humphrey, S., Williams, G., & Grawer, B. (2005). *Team Cohesion*. Champaign, IL: Human Kinetics.

- Serpa, S., Pataco, V., & Santos, F. (1991). Leadership patterns in handball international competition. *International Journal of Sport Psychology*, 22(1): 78-89.
- Shaffer, D.R. (2005). *Social and Personality Development*. Wadsworth: Cengage Learning.
- Spink, K.S. (1992). Group cohesion and starting status in successful and less successful elite volleyball teams. *J Sports Sci*, 10: 379-88. doi: 10.1080/02640419208729934.
- Supek, R. (1981). *Ispitivanje javnog mijenja*. Zagreb: Liber.
- Šimenc, Z. (1985). *Analiza mikrosocijalne strukture vaterpolo ekipa metodom multidimenzionalnog skaliranja*. Doktorska disertacija. Zagreb: Fakultet za fizičku kulturu.
- Šnajder, G, Hošek, A. (1985). Utjecaj socijalnog statusa na formiranje grupa u jednoj vrhunskoj odbojkaškoj ekipi. *Kinesiology*, 15(2): 137- 144.
- Šnajder, G. (1984). Utjecaj urgentne takmičarske situacije na mikrosocijalnu strukturu jedne vrhunske odbojkaške momčadi. *Kinesiology* 1984; 2: 199-205.
- Tušak, M., Misja, R., & Vičić, A. (2003). *Psihologija ekipnih športov*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
- Žugić Z. (1996). *Uvod u sociologiju sporta*. Zagreb: Fakultet za fizičku kulturu Sveučilišta u Zagrebu.
- Žugić Z. (2000). *Sociologija sporta*. Zagreb: Fakultet za fizičku kulturu Sveučilišta u Zagrebu.

Primljeno: 6. septembar, 2011. godine
Izmjene primljene: 19. novembar 2011. godine
Odobreno: 14. decembar, 2011. godine

Korespodencija
dr Joško Sindik
Institut za antropologiju
Ljudevita Gaja 32
10000 Zagreb
Hrvatsk
E-mail: josko.sindik@inantro.hr
Telefon: 00385 15 53 51 22